

พลวัตของภูมิรัฐศาสตร์ในอาเซียน โดยสังเขป และนัยยะต่อเศรษฐกิจ

เมษายน 2568 วิจัยกรุงศรี

krungsri Research

เครือ MUFG หนึ่งใน สถาบันการเงินที่ใหญ่ที่สุดของโลก

สารบัญ

บทนำ	3
พลวัตของภูมิรัฐศาสตร์ในอาเซียน	4
ความท้าทายทางภูมิรัฐศาสตร์ที่สำคัญ และนัยยะทางเศรษฐกิจ	11
มุมมองวิจัยกรุงศรี	13
แหล่งอ้างอิง	14

Subscribe Us

สมัครสมาชิกวิจัยกรุงศรี...

krungsri.research@krungsri.com

คำสงวนสิทธิ์

เนื้อหาและข้อมูลใดๆ ทั้งหมดที่ปรากฏในรายงานฉบับนี้ หากมิได้ระบุไว้เป็นอย่างอื่น ถือเป็นลิขสิทธิ์ของวิจัยกรุงศรี ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการใดๆ เกี่ยวข้องกับเนื้อหา สำเนา หรือดัดแปลงแก่บุคคลอื่นโดยมิได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากวิจัยกรุงศรี รายงานฉบับนี้จัดทำขึ้นโดยอาศัยข้อมูลจากแหล่งที่เชื่อหรือควรเชื่อว่ามีความน่าเชื่อถือ อย่างไรก็ตาม วิจัยกรุงศรีไม่อาจรับรองความครบถ้วนสมบูรณ์หรือความถูกต้องของข้อมูลดังกล่าว อีกทั้งไม่รับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงหรือทางอ้อมจากการใช้รายงานฉบับนี้หรือเนื้อหาในรายงานฉบับนี้ ข้อมูล ความคิดเห็น และการประมาณการที่ปรากฏในรายงานนี้ถือเป็นความคิดเห็นของวิจัยกรุงศรี ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับ ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน) และบริษัทในเครือ ความคิดเห็นในรายงานฉบับนี้เป็นไปตามสถานการณ์ปัจจุบัน ณ วันที่มีการเผยแพร่รายงาน วิจัยกรุงศรีขอสงวนสิทธิ์ในการเปลี่ยนแปลงโดยมิต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า

บทนำ

อาเซียนมีบทบาทสำคัญในเวทีภูมิรัฐศาสตร์โลกทั้งด้านเศรษฐกิจและความมั่นคง เนื่องจากเป็นภูมิภาคที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ตลอดจนเป็นศูนย์กลางของห่วงโซ่อุปทานในภาคการผลิต อย่างไรก็ตาม การแข่งขันเชิงภูมิรัฐศาสตร์ระหว่างมหาอำนาจ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและจีน ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในด้านเศรษฐกิจ การค้า และเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลโดยตรงต่ออาเซียน โดยเฉพาะในยุค Trump 2.0 ภายใต้การนำของประธานาธิบดีสหรัฐฯ โดนัลด์ ทรัมป์ ผู้ผลักดันนโยบายภาษีนำเข้าครั้งใหม่ตั้งแต่วันที่ 9 เมษายน 2568 ซึ่งกำหนดอัตราภาษีนำเข้าที่สูงขึ้นกับเกือบทุกประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศในอาเซียน ด้วยความหวังว่าจะสามารถจัดระเบียบการค้าโลกและลดการพึ่งพาห่วงโซ่อุปทานจากจีนได้ นโยบายนี้จึงเพิ่มความซับซ้อนให้กับพลวัตทางเศรษฐกิจและภูมิรัฐศาสตร์ในภูมิภาคอย่างมีนัยสำคัญ

ด้วยบทบาทของอาเซียนในฐานะจุดเชื่อมโยงทางภูมิศาสตร์และเศรษฐกิจระหว่างประเทศมหาอำนาจ ภูมิภาคนี้จึงต้องเผชิญกับความท้าทายที่เพิ่มมาก**ขึ้น การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์เศรษฐกิจของอาเซียนผ่านมุมมองของพลวัตทางภูมิรัฐศาสตร์ เพื่อประเมินความเสี่ยงทางเศรษฐกิจที่อาเซียนอาจเผชิญในอนาคต ท่ามกลางแรงกดดันจากนโยบายภาษีของสหรัฐฯ และการตอบโต้จากจีนที่อาจเปลี่ยนแปลงสมดุลอำนาจในภูมิภาค**

วนิชา ดิเรกอุดมศักดิ์
นักเศรษฐศาสตร์อาวุโส
wanicha.direkudomsak@krungsri.com
+662 296 4734

พลวัตของภูมิรัฐศาสตร์ในอาเซียน

ในช่วงที่ผ่านมา อาเซียนกลายเป็นศูนย์กลางของการเผชิญหน้าทางภูมิรัฐศาสตร์ระหว่างสหรัฐฯ และจีน ซึ่งทั้งสองประเทศต่างมีเป้าหมายในการขยายอิทธิพลในภูมิภาคนี้ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การทหารและความมั่นคง นอกจากนี้ยังมีผู้เล่นสำคัญอื่น ๆ เช่น ญี่ปุ่นและรัสเซีย ที่มีบทบาทเฉพาะด้านในการสร้างความร่วมมือกับประเทศในอาเซียน **การทำความเข้าใจบทบาทของแต่ละฝ่ายจึงเป็นกุญแจสำคัญในการประเมินผลกระทบทางภูมิรัฐศาสตร์และการเตรียมพร้อมรับมือกับความท้าทาย**

อิทธิพลของจีน

จีนมีบทบาทในอาเซียนทั้งด้านเศรษฐกิจและความมั่นคง โดยเฉพาะโครงการ BRI และข้อพิพาทในทะเลจีนใต้

จีนได้ขยายอิทธิพลในภูมิภาคอาเซียนอย่างต่อเนื่อง ผ่านนโยบายต่างประเทศที่มุ่งเน้นความร่วมมือทางเศรษฐกิจและยุทธศาสตร์ความมั่นคง โดยหนึ่งในนโยบายสำคัญคือ โครงการหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (One Belt One Road หรือ Belt and Road Initiative (BRI)) ซึ่งเป็นแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระดับโลกที่ครอบคลุมทั้งการคมนาคม การสื่อสาร พลังงาน และเขตเศรษฐกิจพิเศษหลายแห่ง โดยมีการลงทุนจำนวนมหาศาลในประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะกัมพูชาและ สปป. ลาว[1/]

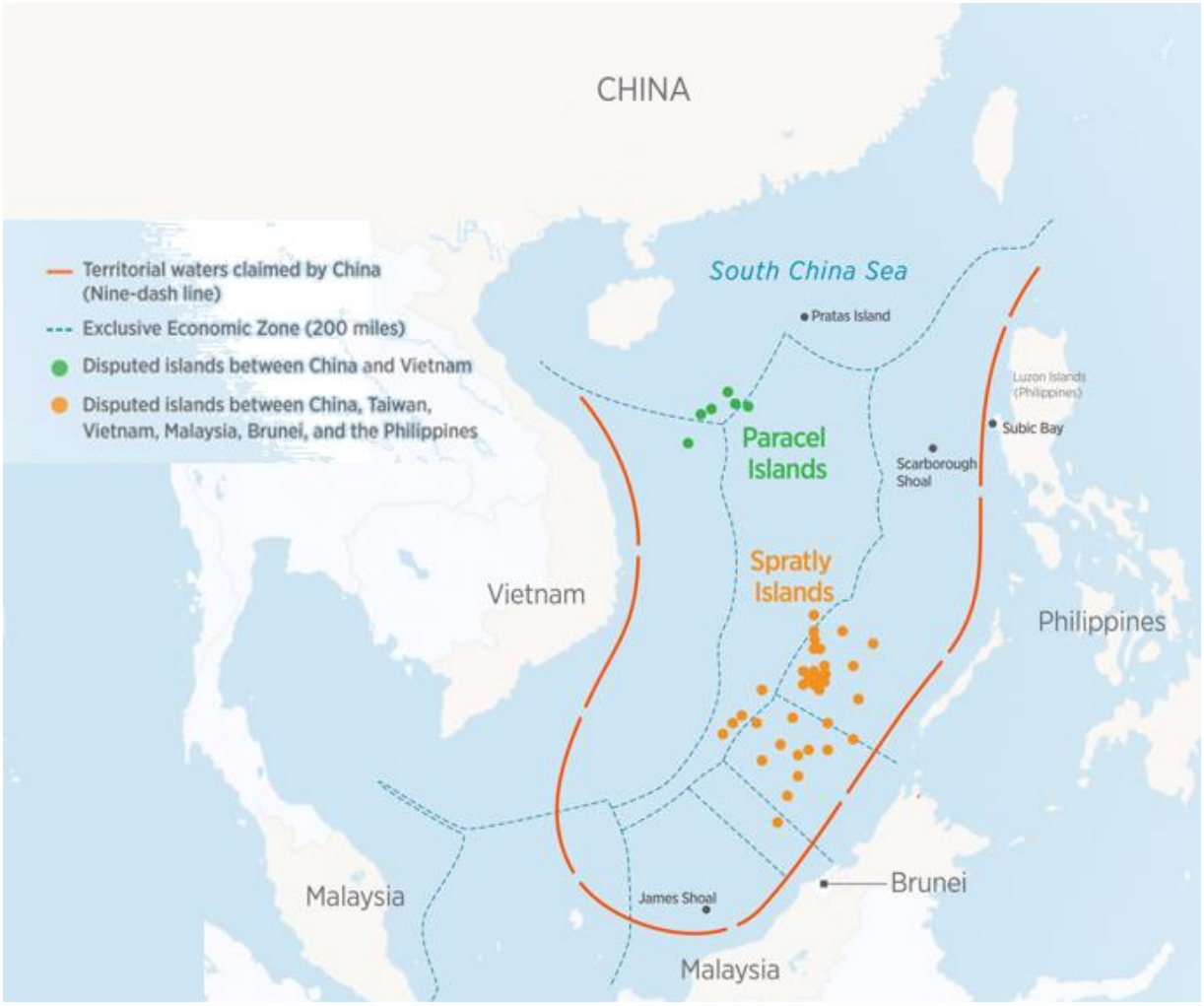
นอกจากนี้ จีนยังสร้างอิทธิพลด้านความมั่นคงผ่านประเด็นข้อพิพาทในทะเลจีนใต้ (South China Sea) โดยอ้างสิทธิเหนือพื้นที่ส่วนใหญ่ภายใต้แนวเส้นประเก้าเส้น (Nine-Dash Line, ภาพที่ 1) ส่งผลให้เกิดความตึงเครียดกับหลายประเทศในอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งฟิลิปปินส์และเวียดนาม[2/] โดยในระยะหลังมีการเผชิญหน้ากันระหว่างเรือของจีนและเรือของฟิลิปปินส์หลายครั้ง ทำให้ฟิลิปปินส์ต้องเพิ่มความร่วมมือด้านการทหารกับสหรัฐฯ เพื่อถ่วงดุลอำนาจ ทั้งนี้ **ข้อพิพาททะเลจีนใต้เป็นประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการค้าได้ เนื่องจากทะเลจีนใต้เป็นเส้นทางเดินเรือที่สำคัญสำหรับการค้าระหว่างประเทศของหลายประเทศในอาเซียน และการที่สหรัฐฯ เข้ามามีส่วนร่วมในภูมิภาคนี้ ทำให้สถานการณ์มีความตึงเครียดมากยิ่งขึ้น**

1/ สามารถอ่านเพิ่มเติมได้ที่ "เสถียรภาพบนเส้นด้ายของ สปป. ลาว และกัมพูชา: ความแตกต่าง แนวโน้ม และนัยต่ออาเซียน"

2/ ฟิลิปปินส์ได้เคยยื่นฟ้องจีนต่อศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ (Permanent Court of Arbitration - PCA) และได้รับคำตัดสินในปี 2016 ว่าจีนไม่มีสิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่จีนปฏิเสธคำตัดสินและยังคงเดินหน้าก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างทางทหารบนเกาะเทียม นอกจากฟิลิปปินส์แล้ว เวียดนามยังประสบความขัดแย้งกับจีนเกี่ยวกับการขุดเจาะน้ำมันในน่านน้ำพิพาทเช่นกัน

ภาพที่ 1

เส้นประเก้าเส้นและเขตพิพาทในทะเลจีนใต้ระหว่างจีนและกลุ่มประเทศอาเซียน

Source: Omar Zaghloul/Anadolu Agency via Getty Images, published in Yahoo News

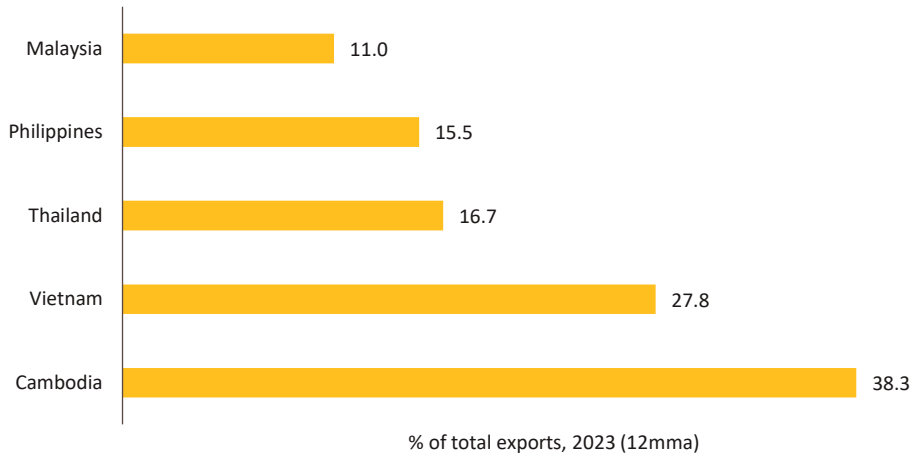
อิทธิพลของสหรัฐฯ

สหรัฐฯ มีอิทธิพลกับอาเซียนผ่านการสร้างความมั่นคงทางการทหาร ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและการลงทุน

สหรัฐฯ มีบทบาทสำคัญในภูมิภาคนี้มาช้านาน และปัจจุบันได้ใช้การถ่วงดุลอำนาจในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิกผ่านกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอินโด-แปซิฟิก (Indo-Pacific Economic Framework for Prosperity: IPEF) **ที่มุ่งเสริมสร้างความมั่นคง การค้า และการทูต** โดยกองกำลังทหารสหรัฐฯ ที่ประจำการอยู่ในภูมิภาคสะท้อนถึงความมุ่งมั่นในการปกป้องผลประโยชน์ของประเทศ และเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในการป้องกันการแผ่ขยายอำนาจของจีนในทะเลจีนใต้ โดยตัวอย่างความร่วมมือได้แก่ การที่สหรัฐฯมีฐานทัพสำคัญในสิงคโปร์และฟิลิปปินส์[3/] นอกจากนี้ สหรัฐฯ ยังรับมือกับการขยายอิทธิพลของจีนในระดับภูมิภาคผ่านการสร้างพันธมิตรทางความมั่นคง เช่น Quad และ AUKUS[4/]

ในด้านเศรษฐกิจ สหรัฐฯ มีความสำคัญในฐานะตลาดขนาดใหญ่อันดับต้นๆ ของโลก ซึ่งรองรับสินค้าส่งออกจากอาเซียน (ภาพที่ 2) ขณะเดียวกันยังมีบทบาทในการส่งเสริมการค้าผ่านกรอบความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนกับประเทศที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด เช่น สิงคโปร์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าและการลงทุนของสหรัฐฯ ในภูมิภาค และเวียดนามที่ได้ยกระดับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ในปี 2567 เป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์อย่างครอบคลุม (Comprehensive Strategic Partnership) เพื่อเพิ่มการลงทุนในเวียดนาม และสร้างความร่วมมือในด้านต่างๆ อาทิเทคโนโลยีและห่วงโซ่อุปทาน

ภาพที่ 2
สัดส่วนการส่งออกสินค้าไปยังสหรัฐฯ ของประเทศต่าง ๆ ในอาเซียน

Source: CEIC, Krungsri Research

3/ ได้แก่ ฐานทัพเรือ Changi ในสิงคโปร์ ซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์ในการสนับสนุนกองเรือที่ 7 ของสหรัฐฯ และฐานทัพสหรัฐฯ ใน Subic Bay และ Clark Air Base ในฟิลิปปินส์ ที่ถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ในการลาดตระเวนทางทะเล

4/ Quadrilateral Security Dialogue (Quad) เป็นความร่วมมือระหว่างสหรัฐฯ ญี่ปุ่น อินเดีย และออสเตรเลีย โดยมีเป้าหมายเพื่อรักษากฎระเบียบระหว่างประเทศ, ความมั่นคงทางทะเล, และการรับมือกับความท้าทายในภูมิภาค และ AUKUS เป็นข้อตกลงความร่วมมือด้านความมั่นคงสามฝ่ายระหว่าง สหรัฐฯ ออสเตรเลีย และสหราชอาณาจักร มีเป้าหมายชัดเจนในการเสริมสร้างขีดความสามารถทางทหารเพื่อรับมือกับความท้าทายในอินโด-แปซิฟิก โดยเฉพาะการขยายอำนาจทางทหารของจีน AUKUS มีลักษณะเป็นพันธมิตรทางทหารที่ชัดเจนกว่า Quad

ผู้เล่นอื่นๆ ที่มีความสำคัญ

นอกจากสหรัฐฯ และจีนแล้ว อาเซียนยังต้องเผชิญกับอิทธิพลจากประเทศอื่นๆ ที่ส่งผลต่อดุลอำนาจในภูมิภาค อาทิ ญี่ปุ่น ที่สนับสนุนเงินช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา (Official Development Assistance: ODA) และลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน เช่น รถไฟความเร็วสูงในอินโดนีเซียและเวียดนาม พร้อมส่งเสริมความมั่นคงผ่าน Quad และความเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ เพื่อถ่วงดุลจีน ส่วนรัสเซียเน้นความร่วมมือด้านกลาโหมและพลังงาน เช่น การจัดหาอาวุธให้เมียนมาและสำรวจข้อตกลงพลังงาน แม้อิทธิพลจะยังจำกัดเมื่อเทียบกับสองมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ และจีน

นอกจากนี้ ไต้หวันเป็นอีกผู้เล่นสำคัญในอาเซียน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ด้วยการเป็นแหล่งเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (FDI) ในเวียดนาม ซึ่งเน้นในด้านการผลิตและเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม ความตึงเครียดระหว่างจีนและไต้หวันอาจกระทบห่วงโซ่อุปทานในอาเซียน โดยเฉพาะเซมิคอนดักเตอร์[5/] อีกทั้งท่าทีของอาเซียนต่อนโยบายจีนเดียว (One China Policy) จะกำหนดความสัมพันธ์กับไต้หวันและความร่วมมือในอนาคต

เปรียบเทียบอิทธิพลของสหรัฐฯ และจีนในอาเซียน

เราสามารถสรุปอิทธิพลของสหรัฐฯ และจีนที่มีต่อประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน ทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ (พิจารณาจากสัดส่วนการลงทุนโดยตรงหรือ FDI) และมิติทางการทหารและความมั่นคง ได้ดังนี้ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1

อิทธิพลของสหรัฐฯ และจีน

	Economic Influence			Security/Military Influence	Geopolitical Alignment
	% of Total FDI (average 2021-2023)		Agreement		
Thailand	US: 10%	CN: 12%	CN: BRI projects (e.g., high-speed rail) US: IPEF member	US: Cobra Gold military exercises CN: Arms purchases	Non-alignment
Malaysia	US: 27%	CN: 6%	CN: BRI (e.g., East Coast Rail Link) US: IPEF member	CN: South China Sea tensions US: Limited military cooperation	Non-alignment
Singapore	US: 28%	CN: 5%	US: FTA; CN: RCEP member, Bilateral ties in many areas, BRI	US: Hosts US Changi Naval Base CN: Military exchanges	Non-alignment
Cambodia	US: 1%	CN: 42%	CN: BRI (e.g., Sihanoukville port) US: Minimal	CN: Ream Naval Base access US: Minimal	Leans CN
Lao PDR	US: 0%	CN: 77%	CN: BRI (e.g., China-Laos Railway) US: Minimal	CN: Growing influence US: Minimal	Leans CN
Myanmar	US: 2%	CN: 8%	CN: BRI (e.g., Kyaukphyu port) US: Sanctions limit engagement	CN: Arms sales, diplomatic support US: Minimal	Leans CN
Vietnam	US: 2%	CN: 9%	US: Comprehensive Strategic Partnership, IPEF; CN: RCEP	US: Defense cooperation (e.g., port visits); CN: South China Sea tensions	Non-alignment
Indonesia	US: 7%	CN: 15%	CN: BRI (e.g., Jakarta-Bandung rail) US: IPEF	US: Joint naval exercises CN: Limited	Non-alignment
Philippines	US: 2%	CN: 0.2%	US: Trade ties, IPEF CN: Limited due to disputes	US: EDCA, VFA CN: South China Sea tensions	Leans US

Source: ASEAN stats, Ministry of Planning and Investment Lao PDR, General Statistics Office Vietnam, Krungsri Research
Note: 1/ EDCA stands for Enhanced Defense Cooperation Agreement, VFA stands for Visiting Forces Agreement, and IPEF stands for the Indo-Pacific Economic Framework for Prosperity.
2/ FDI in Lao PDR is averaged FDI from 2020-2021

5/ เช่น โรงงานผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ของ Foxconn และ Pegatron

เราสามารถจัดกลุ่มประเทศต่าง ๆ ในอาเซียนตามอิทธิพลของสหรัฐฯ และจีน ได้เป็น 3 กลุ่มหลัก ดังนี้

1. **กลุ่มที่เอนเอียงไปทางจีน** (China-Leaning Countries)

- **กัมพูชา**: มีความใกล้ชิดกับจีนอย่างมาก โดยจีนเป็นแหล่งเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศรายใหญ่ที่สุด นอกจากนี้ การที่จีนได้รับอนุญาตให้เข้าใช้ฐานทัพเรือ Ream Naval Base ซึ่งนับเป็นจุดยุทธศาสตร์ทางการทหาร สะท้อนถึงอิทธิพลด้านความมั่นคงของจีนในกัมพูชา
- **สปป.ลาว**: เป็นอีกหนึ่งประเทศที่พึ่งพาการลงทุนจากจีน กอปรกับมีการกู้ยืมจากจีนจำนวนมาก โดยโครงการ BRI เช่น รถไฟจีน-ลาว ได้เชื่อมโยงลาวเข้ากับโครงข่ายเศรษฐกิจของจีน ซึ่งเพิ่มอิทธิพลด้านความมั่นคงของจีนในลาวตามไปด้วย
- **เมียนมา**: มีความสัมพันธ์กับจีนที่แน่นแฟ้นกว่าสหรัฐฯ มาก ผ่าน FDI และโครงการ BRI เช่น ท่าเรือเจ๊าะผิ่ว (Kyaukphyu Port) รวมถึงการสนับสนุนด้านอาวุธให้กับรัฐบาลทหารเมียนมา ในขณะที่สหรัฐฯ แทบจะไม่มีบทบาทกับเมียนมาเนื่องจากมาตรการคว่ำบาตร

2. **กลุ่มที่เอนเอียงไปทางสหรัฐฯ** (US-Leaning Countries)

- **ฟิลิปปินส์**: มีความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงที่แน่นแฟ้นกับสหรัฐฯ มาอย่างยาวนาน ทั้งในด้านเศรษฐกิจและความมั่นคง (สัดส่วน FDI จากสหรัฐฯ สูงกว่าจีนอย่างมีนัยสำคัญ) และปัจจุบันมีความสัมพันธ์ผ่านข้อตกลงทางการทหารเพื่อต่อต้านอิทธิพลของจีนในทะเลจีนใต้

3. **กลุ่มที่พยายามรักษาความเป็นกลางหรือไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด** (Non-alignment Countries)

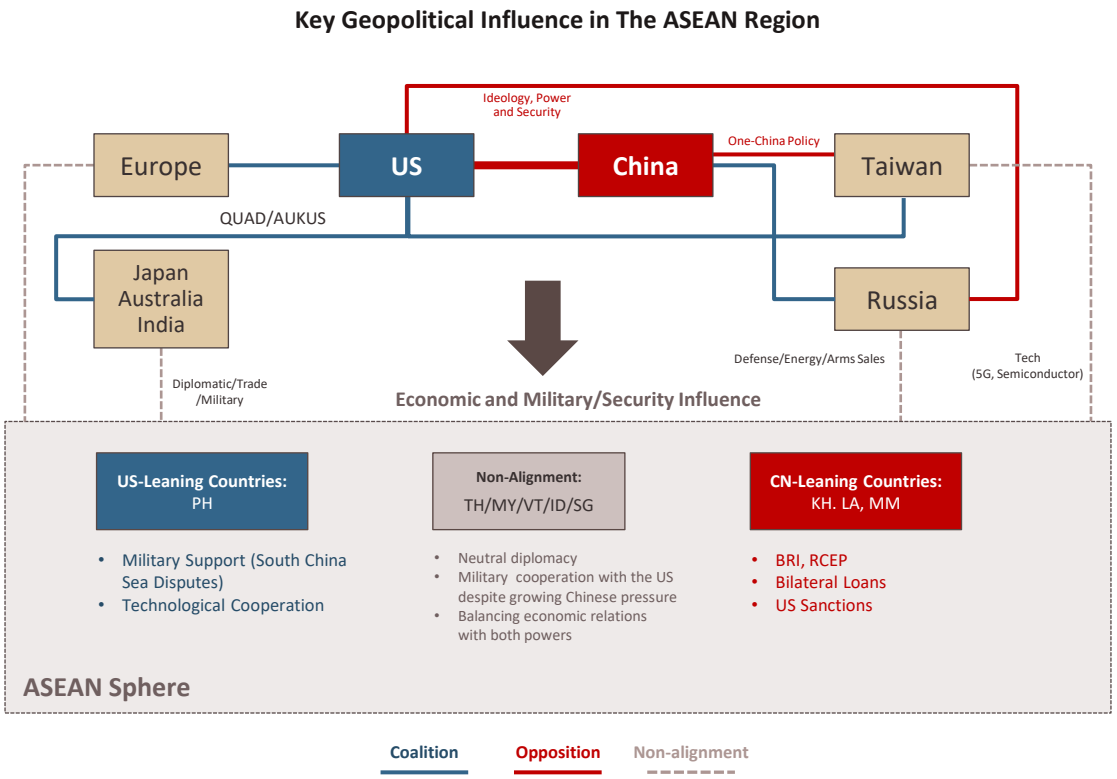
- **สิงคโปร์**: พยายามรักษาความสมดุลระหว่างสหรัฐฯ และจีน โดยสร้างความร่วมมือทางยุทธศาสตร์กับสหรัฐฯ และมีสัดส่วนการลงทุนจากสหรัฐฯ มากกว่า แต่สิงคโปร์ก็มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมกับจีนอย่างแน่นแฟ้น สะท้อนจากการที่จีนยังเป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของสิงคโปร์ และมีโครงสร้างประชากรและวัฒนธรรมคล้ายกัน
- **อินโดนีเซีย**: พยายามรักษาสมดุลระหว่างสหรัฐฯ และจีน แม้จะมีสัดส่วน FDI จากจีนสูงกว่าสหรัฐฯ และยังมีส่วนร่วมในโครงการ BRI เช่น รถไฟความเร็วสูงจาการ์ตา-บันดุง แต่ก็ร่วมฝึกซ้อมทางทหารกับสหรัฐฯด้วย
- **เวียดนาม**: ใช้นโยบายการทูตแบบ “ไผ่ลู่ลม” (Bamboo Diplomacy)[6/] แม้ตอนนี้เวียดนามพึ่งพาจีนในด้านห่วงโซ่อุปทานและการลงทุน แต่ก็ยกระดับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ เป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจแบบครอบคลุมเพื่อลดการพึ่งพาจีน
- **ไทย**: พยายามรักษาสมดุลระหว่างสหรัฐฯ และจีน โดยแม้ปัจจุบันมีการลงทุนจากจีนมากกว่า รวมถึงมีการจัดซื้ออาวุธจากจีน แต่ก็มีความสัมพันธ์ทางการทหารกับสหรัฐฯ ผ่านการฝึกซ้อม Cobra Gold[7/]
- **มาเลเซีย**: พยายามรักษาความเป็นกลาง แม้มีสัดส่วนการลงทุนจากสหรัฐฯ ที่เยอะกว่า และได้รับการส่งเสริมความร่วมมือด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีจากสหรัฐฯ แต่ก็มีความสัมพันธ์กับจีนจากการเข้าร่วม BRI ผ่านโครงการ East Coast Rail Link

6/ การดำเนินนโยบายทางการทูตให้มีความยืดหยุ่น สามารถเปลี่ยนจุดยืนให้เข้ากับสถานการณ์ระหว่างประเทศ หรือสถานการณ์ที่เป็นแรงกดดันภายนอกได้
การฝึกซ้อม Cobra Gold เป็นการฝึกทางทหารประจำปีที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จัดโดยไทยและสหรัฐฯ ร่วมกับประเทศพันธมิตร เช่น ญี่ปุ่น
7/ เกาหลีใต้ และสิงคโปร์ เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคง ฝึกปฏิบัติการร่วม และรับมือภัยพิบัติ โดยการฝึกนี้พเริ่มตั้งแต่ปี 2525

ความสัมพันธ์ทางอำนาจจากมุมมองภูมิรัฐศาสตร์ของผู้เล่นต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อประเทศในภูมิภาค สามารถสรุปได้ในภาพที่ 3

ภาพที่ 3

อิทธิพลเชิงภูมิรัฐศาสตร์ในภูมิภาคอาเซียน

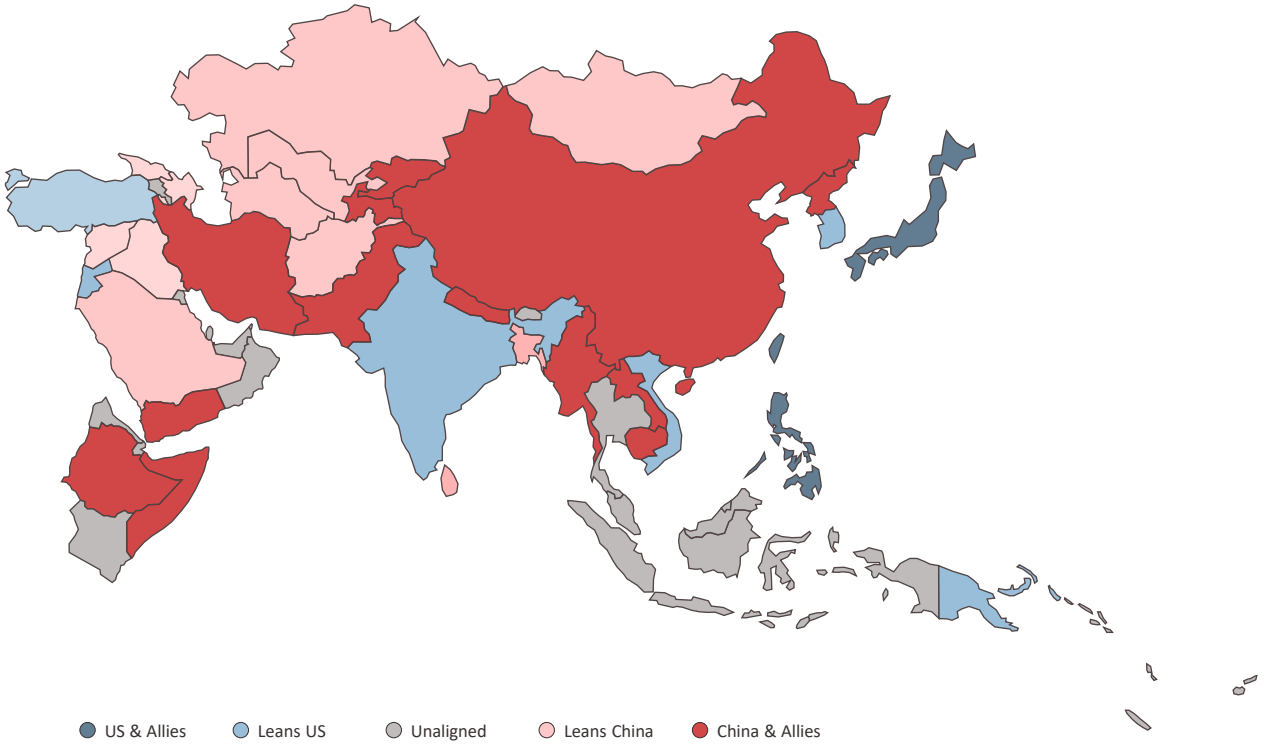
Source: Krungsri Research

การประเมินท่าทีของประเทศต่างๆ ข้างต้นส่วนใหญ่สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ของหน่วยงานวิจัยในต่างประเทศอย่าง Capital Economics (ภาพที่ 4)[8/] ยกเว้นท่าทีของเวียดนาม ที่ Capital Economics มองว่าเอนเอียงไปทางสหรัฐฯ สาเหตุอาจมาจากการให้น้ำหนักด้านการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะความสัมพันธ์เชิงยุทธศาสตร์และการทูตระหว่างเวียดนามกับสหรัฐฯ ที่มีพัฒนาการอย่างมากในรอบทศวรรษที่ผ่านมา อาทิ การยกระดับสู่หุ้นส่วนยุทธศาสตร์รอบด้าน (Comprehensive Strategic Partnership)

8/ หลักเกณฑ์ที่ Capital Economics ใช้ประเมินท่าทีของแต่ละประเทศ มีดังนี้ 1) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การค้ากับสหรัฐฯ เทียบจีน, การลงทุนจากทั้งสองฝ่าย, และการให้ความช่วยเหลือทางการเงิน 2) ด้านการเมือง ได้แก่ ความเห็นสาธารณะต่อสหรัฐฯ/จีน, การลงคะแนนใน UN, ความสัมพันธ์กับไต้หวัน, และการเข้าร่วมโครงการเช่น BRI และ 3) ด้านความมั่นคง ได้แก่ พันธมิตรทางการทหาร, ข้อพิพาทดินแดน, และปัจจัยเฉพาะ เช่น การสำรวจในภูมิภาค

ภาพที่ 4

การประเมินท่าทีของประเทศต่าง ๆ โดย Capital Economics (เมื่อต้นปี 2568)

Source: Capital Economics (Jan 2025)

ความท้าทายทางภูมิรัฐศาสตร์ที่สำคัญ และนัยยะทางเศรษฐกิจ

ในช่วงเวลานี้ ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ที่โดดเด่น ได้แก่ การแข่งขันทางการค้าและเทคโนโลยีระหว่างสหรัฐฯ กับจีน ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งเศรษฐกิจและความมั่นคงของภูมิภาค

ความขัดแย้งทางการค้าระหว่างสหรัฐฯ กับจีนเริ่มต้นอย่างเป็นทางการในปี 2561 ซึ่งเป็นช่วงที่นายโดนัลด์ ทรัมป์ เป็นประธานาธิบดีสหรัฐฯ สมัยแรก และได้ทวีความรุนแรงขึ้นในสมัยที่สองของนายทรัมป์ (Trump 2.0) สะท้อนถึงความพยายามในการจัดระเบียบโลกใหม่ (New World Order) ผ่านนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจและการกีดกันทางการค้า ด้วยเป้าหมายที่จะลดอิทธิพลของจีนในระบบเศรษฐกิจโลก และป้องกันการเป็นทางผ่านของสินค้าจีน (Rerouting) **โดยล่าสุด การขึ้นภาษีนำเข้าครั้งใหม่ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่เที่ยงคืนของวันที่ 9 เมษายน 2568 เป็นการยกระดับความขัดแย้งครั้งสำคัญ โดยครอบคลุมทั้งจีนและประเทศอื่น ๆ รวมถึงในอาเซียน ซึ่งสร้างความซับซ้อนทั้งในมิติการค้า เทคโนโลยี และภูมิรัฐศาสตร์**[9/]

ท่าทีของประเทศต่างๆ ต่อมาตรการภาษีศุลกากรล่าสุดสะท้อนถึงการปรับตัวในบริบทใหม่ที่แตกต่างจากสมัยแรกของทรัมป์ (2561-2563) ซึ่งเน้นการกดดันจีนเป็นหลัก โดยมาตรการปัจจุบันส่งผลกระทบวงกว้างไปยังพันธมิตรและคู่ค้าอื่นๆ ด้วย ซึ่ง**นำมาสู่ข้อสังเกตในมุมมองเชิงภูมิรัฐศาสตร์ ดังนี้**

- ประเทศในอาเซียนส่วนใหญ่พยายามรักษาความเป็นกลางระหว่างสหรัฐฯ และจีน อย่างไรก็ตาม **การขึ้นภาษีนำเข้าล่าสุดของสหรัฐฯ อาจบีบให้บางประเทศต้องเลือกข้างอย่างชัดเจน** โดยเฉพาะเวียดนามและกัมพูชาที่เร่งเจรจากับสหรัฐฯ เพื่อเสนอข้อตกลงลดภาษีศุลกากรและเพิ่มการนำเข้าสินค้าจากสหรัฐฯ หลายรายการ ซึ่งขัดแย้งกับท่าที เดิมที่คาดว่าอาเซียนจะพยายามรักษาจุดยืนที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด
- **จีนอาจใช้โอกาสนี้ในการขยายอิทธิพลในอาเซียน ผ่านการเสนอความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการลงทุน** ขณะที่สหรัฐฯ อาจสูญเสียความน่าเชื่อถือในภูมิภาค หากนโยบายกีดกันทางการค้าของตนกระทบต่อพันธมิตรทางเศรษฐกิจ
- **ในขณะเดียวกัน การจำกัดการส่งออกแร่ธาตุหายาก** (Rare earth) **ของจีน**[10/] **อาจทำให้ความขัดแย้งขยายจากการค้าระหว่างประเทศไปสู่สงครามเทคโนโลยีเต็มรูปแบบ** ซึ่งอาเซียนอาจถูกบีบให้ต้องเลือกข้างอย่างชัดเจนมากขึ้น

9/ อย่างไรก็ตาม ประธานาธิบดีทรัมป์ประกาศระงับการขึ้นภาษีตอบโต้กับหลายประเทศเป็นเวลา 90 วัน เริ่มตั้งแต่วันที่ 10 เมษายน 2568 โดยยกเว้นประเทศจีน ซึ่งยังคงมีการใช้มาตรการภาษีตอบโต้ระหว่างกัน

10/ ซึ่งใช้ในอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น ชิปคอมพิวเตอร์ แบตเตอรี่รถยนต์ไฟฟ้า และอาวุธ ปัจจุบันจีนครองส่วนแบ่งการผลิตถึง 70% ของโลก (ตาม US Geological Survey) ทำให้จีนมีอำนาจต่อรองในด้านนี้ และจีนได้ใช้นโยบายการควบคุมการส่งออกแร่สำคัญ เช่น แกลเลียม เจอร์เมเนียม กราไฟต์ และแอนติโมนี ในช่วงสองปีที่ผ่านมา เป็นเครื่องมือทางภูมิรัฐศาสตร์เพื่อตอบโต้สหรัฐฯ ท่ามกลางสงครามการค้า

ผลกระทบทางเศรษฐกิจ

ในระยะสั้น การขึ้นภาษีนำเข้าของสหรัฐฯ ก่อให้เกิดความผันผวนในตลาดการค้าและการเงินทั่วโลก โดยประเทศที่พึ่งพาการส่งออกอย่างไทย เวียดนาม และกัมพูชาจะได้รับผลกระทบหนักที่สุด นอกจากนี้ การที่จีนส่งออกสินค้าไปสหรัฐฯ ลดลง อาจส่งผลให้เกิดการไหลบ่าของสินค้าราคาถูกมายังอาเซียนมากขึ้น (Dumping) ซึ่งจะนำไปสู่ความเสียหายต่อผู้ผลิตภายในประเทศได้ ขณะเดียวกันประเทศในอาเซียนที่เคยได้ประโยชน์จากการย้ายฐานการผลิตจากจีน อาจเผชิญแรงกดดันจากสหรัฐฯ ให้เข้มงวดกับสินค้าที่มีต้นกำเนิดจากจีนมากขึ้น โดยสหรัฐฯ อาจใช้มาตรการตรวจสอบแหล่งกำเนิดสินค้า (Rules of Origin) หากสงสัยว่าเป็นเพียงการเปลี่ยนเส้นทางการส่งสินค้าจากจีน (Rerouting) เท่านั้น

ในระยะยาว หากความขัดแย้งทางการค้าทวีความรุนแรงและการเจรจาล้มเหลว อาเซียนอาจสูญเสียความน่าสนใจในฐานะฐานการผลิตสินค้าสำคัญของโลก นอกจากนี้ การเลือกเข้าข้างสหรัฐฯ อย่างชัดเจนขึ้นของบางประเทศในภูมิภาค อาจนำไปสู่การตอบโต้ทางเศรษฐกิจจากจีนโดยเฉพาะการลดหรือถอนการลงทุน ซึ่งจะยิ่งซ้ำเติมให้เศรษฐกิจของอาเซียนเปราะบางยิ่งมากขึ้น

ผลกระทบต่อความมั่นคงและการทหาร

การถูกบังคับให้เลือกข้างอาจส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อความมั่นคงในภูมิภาค เนื่องจากในยุค Trump 2.0 สหรัฐฯ อาจมุ่งขยายอิทธิพลทางการทหารและความมั่นคงในอาเซียน ผ่านข้อแลกเปลี่ยนที่สหรัฐฯ ต้องการ อาทิ การตั้งฐานทัพหรือเพิ่มการลาดตระเวนในทะเลจีนใต้ เพื่อแลกกับการลดภาษีนำเข้าหรือข้อตกลงการค้าที่เป็นประโยชน์ อย่างไรก็ตาม **หากข้อแลกเปลี่ยนเหล่านี้เกิดขึ้นจริง จะทำให้ความตึงเครียดในภูมิภาคทวีความรุนแรงขึ้น และบั่นทอนการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดซึ่งหลายประเทศในอาเซียนพยายามรักษามาอย่างยาวนาน**

มุมมองวิจัยกรุงศรี

จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับพลวัตทางภูมิรัฐศาสตร์ในภูมิภาคอาเซียน พบว่าอาเซียนไม่เพียงเป็นพื้นที่เชื่อมโยงทางเศรษฐกิจสำคัญระดับโลก แต่ยังเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่ทั้งสหรัฐฯ และจีนต่างต้องการขยายอิทธิพลในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคง และเทคโนโลยี โดยในภาพรวม ประเทศในอาเซียนมีท่าทีและระดับความสัมพันธ์ที่หลากหลายกับทั้งสองมหาอำนาจ บางประเทศเลือกข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างชัดเจน ขณะที่บางประเทศพยายามรักษาสมดุลเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างสหรัฐฯ กับจีน เพื่อให้เกิดความมั่นคงทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง

นโยบายการค้าใหม่ของสหรัฐฯ ในยุค Trump 2.0 **โดยเฉพาะการขึ้นภาษีนำเข้า นำมาซึ่งความท้าทายครั้งใหญ่ และเน้นย้ำถึง "ระเบียบโลกใหม่" ที่สหรัฐฯ ต้องการผลักดัน** ซึ่งไม่เพียงแต่ระเบียบการค้าเท่านั้น หากแต่ยังหมายถึงการแบ่งขั้วอำนาจโลกครั้งใหม่ที่อาเซียนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และอาจบั่นทอนแนวคิด “ภูมิภาคนิยม” (Regionalization) และความเป็นเอกภาพของอาเซียน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากภูมิภาคอาเซียนยังมีความสำคัญในห่วงโซ่เศรษฐกิจโลก การดำเนินนโยบายต่างประเทศที่มีความยืดหยุ่นจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะกำหนดอนาคตของประเทศสมาชิกอาเซียน

ในการรับมือกับความท้าทายนี้ **อาเซียนจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์การถ่วงดุล** (Hedging) โดยการกระจายความสัมพันธ์และสร้างพันธมิตรกับผู้เล่นอื่นนอกเหนือจากสหรัฐฯ และจีน เช่น ญี่ปุ่น อินเดีย สหภาพยุโรป และออสเตรเลีย โดยข้อตกลงการค้ากับสหภาพยุโรปเป็นตัวอย่างของโอกาสที่อาเซียนสามารถใช้ประโยชน์เพื่อยกระดับการค้า การลงทุน การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ และการถ่ายทอดเทคโนโลยี **ขณะเดียวกัน การส่งเสริมความร่วมมือในระดับภูมิภาค** (Regional Integration) **ก็เป็นกลไกสำคัญในการเสริมความแข็งแกร่งของอาเซียน** เช่น ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (RCEP) ซึ่งเป็นกรอบการค้าที่ใหญ่ที่สุดในโลก และ ASEAN Digital Economy Framework Agreement (DEFA) ที่ช่วยเร่งการเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจดิจิทัล พร้อมส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีในระยะยาว **นอกจากนี้ อาเซียนควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างเอกภาพภายในกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองของอาเซียนในเวทีโลก** ผ่านความร่วมมือที่เป็นรูปธรรม อาทิ การประสานจุดแข็งของแต่ละประเทศสมาชิกเพื่อสร้างความเข้มแข็งของห่วงโซ่การผลิต (Supply Chain) ภายในภูมิภาค ซึ่งจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของอาเซียนได้[11/]

โดยสรุป การสร้างเครือข่ายพันธมิตรที่หลากหลาย การส่งเสริมความร่วมมือระดับภูมิภาค และการผลักดันความเป็นเอกภาพของอาเซียนอย่างเป็นรูปธรรม จะช่วยให้อาเซียนสามารถรับมือกับความไม่แน่นอนทางภูมิรัฐศาสตร์ ตลอดจนสร้างความพร้อมเพื่อพลิกความท้าทายและความเสี่ยงให้กลายเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจในอนาคต

11/ ตัวอย่างเช่น การใช้ประโยชน์จากความเชี่ยวชาญด้านการผลิตของเวียดนามและมาเลเซียร่วมกับศักยภาพด้านเทคโนโลยีของสิงคโปร์ และระบบโลจิสติกส์ของไทย

แหล่งอ้างอิง

Books:

Zeihan, P. (2022). The end of the world is just the beginning: Mapping the collapse of globalization. Harper Business.

ปิติ แสงศรีนาม, & จักรี ไชยพินิจ. (2566). สมรภูมิพลิกอำนาจโลก: Amidst the geo-political conflicts. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

Articles and Reports:

Cosar, K., & Thomas, B. (2021). The geopolitics of international trade in Southeast Asia. National Bureau of Economic Research (NBER). Retrieved from https://www.nber.org/papers/w28048

Center for Strategic and International Studies (CSIS). (2023). Assessing U.S. and Chinese influence in Southeast Asia. Retrieved from https://www.csis.org/analysis/assessing-us-and-chinese-influence-southeast-asia

Capital Economics. (2025, January 7). Trump and the implications for global fracturing. Global Economic Focus.

ISC Special Talk. (2024, August). Global geopolitical developments: Implications for ASEAN. Seminar Report. Retrieved from https://www.csis.org/analysis/assessing-us-and-chinese-influence-southeast-asia

ISEAS – Yusof Ishak Institute. (2024, October). The curious case of sluggish US economic influence perceptions in ASEAN (Issue: 2024 No. 81). Retrieved from https://www.iseas.edu.sg/articles-commentaries/iseas-perspective/2024-81-the-curious-case-of-sluggish-us-economic-influence-perceptions-in-asean-by-kristina-fong/

Seah, S., et al. (2024). The state of Southeast Asia: 2024 survey report. Singapore: ISEAS – Yusof Ishak Institute. Retrieved from https://www.iseas.edu.sg/centres/asean-studies-centre/state-of-southeast-asia-survey/the-state-of-southeast-asia-2024-survey-report/

วิจัยกรุงศรี

ดร.พิมพ์นารา หิรัญกสิ

ผู้บริหารสายงานวิจัยและหัวหน้าทีมวิจัยเศรษฐกิจ

ทีมวิจัยเศรษฐกิจ

สุจิต ชัยวิชญชาติ

ผู้บริหารทีมวิจัยเศรษฐกิจมหภาค

วนิชา ดิเรกอุดมศักดิ์

นักเศรษฐศาสตร์อาวุโส

จุไรลักษณ์ พลศรี

นักเศรษฐศาสตร์อาวุโส (พยากรณ์ตัวเลขเศรษฐกิจ)

ปิยะวดี จิระศิริสุวรรณ

นักเศรษฐศาสตร์อาวุโส

ทรรศิน กลิ่นถนอม

นักเศรษฐศาสตร์อาวุโส

กฤตพร ศิริใจชิงกุล

นักเศรษฐศาสตร์

ศุภสิน อิทธิพัทธ์วงศ์

นักเศรษฐศาสตร์

ทีมวิเคราะห์และพัฒนางานวิจัย

ดร.พิมพ์นารา หิรัญกสิ

รักษาการผู้บริหารทีมวิเคราะห์และพัฒนางานวิจัย

ณธัญอร รัตนาธรรมวัฒน์

นักวิจัยอาวุโส

นฤชยา สาตแฟง

นักวิจัย

ปริญญา มิ่งสกุล

นักวิจัย

ชณัฐฐา ธาระรส

นักวิจัย

ทีมวิจัยอุตสาหกรรม

ธเนศ มหัทธนาลัย

ผู้บริหารทีมวิจัยอุตสาหกรรม

พูลสุข นิลกิจศรานนท์

นักวิเคราะห์อาวุโส (Healthcare, Mobile Operators)

ปิยะนุช สถาพงศ์ภักดี

นักวิเคราะห์อาวุโส (Transport & Logistics)

เตียร เทียมศักดิ์

นักวิเคราะห์อาวุโส (Energy, Petrochemicals)

ชัยวัช โชวเจริญสุข

นักวิเคราะห์อาวุโส (Agriculture)

นรินทร์ ตันไพบูลย์

นักวิเคราะห์อาวุโส (Power Generation, Modern Trade, Chemicals, Medical Devices)

พุทธชาด ลุนคำ

นักวิเคราะห์อาวุโส (Construction Contractors, Construction Materials, Hotels, Industrial Estate)

พัชรา กลิ่นชวนชื่น

นักวิเคราะห์อาวุโส (Real Estate)

ประพันธ์ ลีน้อย

นักวิเคราะห์ (ESG)

ศุภวัฒน์ โชคสวัสดิ์ไพศาล

นักวิเคราะห์ (Automobile, Electronics & Electrical Appliances)

รพีภูมิ ลาภมาก

นักวิเคราะห์ (Agriculture, Food & Beverages)

ทีมบริหารระบบข้อมูลวิจัย

ธมณ เสริญสุขสกุล

เจ้าหน้าที่วิเคราะห์ข้อมูล

เชิดศักดิ์ ศรีชัยตัน

เจ้าหน้าที่วิเคราะห์ข้อมูล

วงศกร แก้วอุดทัง

เจ้าหน้าที่วิเคราะห์ข้อมูล